

Identifying Socio-Cultural Determinants of Crime Commitment among First offenders

Youssef Irani

* Assistant Professor of
Sociology, Farhangian
University, Qom, Iran.
m.irani1372@yahoo.com

Javad Paydar

PhD candidate in crime
prevention management,
Amin University of Police
Sciences, Tehran, Iran.
javad1395u@gmail.com

Received: 2022/09/01

Accepted: 2022/09/26

DOI:

10.22034/jpcs.2022.1270389.1135

ABSTRACT

The current study was conducted with the aim of identifying socio-cultural determinants of crime commitment among first offenders. This research is applied in terms of purpose and qualitative in nature. The statistical population of this study includes all the people who committed a crime for the first time in Qom city and it led to their conviction and imprisonment in 2019. Among them, 30 people were selected as a sample using the purposeful sampling method and theoretical saturation principle. The data collection tool was a semi-structured interview, whose reliability and validity were determined using the four criteria of credibility, transferability, verifiability, and reliability. The data was analyzed by thematic analysis. The results of the research indicated that crime committing among people is influenced by a set of factors at the micro and macro levels. The determinants of crime committing are in four major categories, as follows: individual psychological determinants, family determinants, social and cultural determinants, and economic determinants; each of which has separate subcategories and codes.

Keywords: determinants of crime, first crime, cultural factors, social factors.

► **Citation (Vancouver):** Irani Y, Paydar J, Identifying Socio-Cultural Determinants of Crime Commitment among First offenders. *Police Cultural Studies*, 2022; 9(3): 23-33.

► **Citation (APA):** Irani, Y., Paydar, J., (2022). Identifying Socio-Cultural Determinants of Crime Commitment among First offenders. *Police Cultural Studies*, 9(3), 23-33.

شناسایی تعیین کننده‌های فرهنگی-اجتماعی ارتکاب جرم در میان جرم اولی‌ها

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناسایی تعیین کننده‌های فرهنگی-اجتماعی ارتکاب جرم در میان جرم اولی‌ها انجام شد. این پژوهش، از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت کیفی است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه افرادی است که برای نخستین بار در شهر قم مرتکب جرم شده‌اند و منجر به محکومیت و زندانی شدن آن‌ها در سال ۱۳۹۹ شده است. از بین آن‌ها به روش نمونه‌گیری هدفمند و اصل اشباع نظری، ۳۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب گردیدند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بود که برای تعیین پایایی و روایی آن از چهار ملاک اعتبارپذیری، انتقال‌پذیری، تأییدپذیری و قابلیت اطمینان استفاده شد. داده‌ها به صورت تحلیل مضمون تحلیل گردید. نتایج پژوهش نشان داد که ارتکاب جرم در میان افراد، تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل در سطح خرد و کلان اتفاق می‌افتد. تعیین کننده‌های ارتکاب جرم در ۴ مقوله عمده قرار دارند که عبارتند از: تعیین کننده‌های روانی فردی، تعیین کننده‌های خانوادگی، تعیین کننده‌های اجتماعی و فرهنگی و تعیین کننده‌های اقتصادی که هر کدام زیرمقولات و رمزهای مجزایی دارند.

کلیدواژه‌ها: تعیین کننده‌های جرم، جرم اولی، عوامل فرهنگی، عوامل اجتماعی.

یوسف ایرانی

* استادیار جامعه شناسی، دانشگاه فرهنگیان، قم، ایران.

m.irani1372@yahoo.com

(نویسنده مسئول)

جواد پایدار

دانشجوی دکتری مدیریت پیشگیری از جرم، دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، ایران.

javad1395u@gmail.com

نوع مقاله: پژوهشی

صص: ۲۳-۳۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۰۴

شناسه دیجیتال (DOI):

10.22034/jpcs.2022.1270389.1135

◀ استناد (ونکوور): ایرانی، ی.، پایدار، ج. شناسایی تعیین کننده‌های فرهنگی-اجتماعی ارتکاب جرم در میان جرم اولی‌ها. *مطالعات فرهنگی پلیس*، ۱۴۰۱؛ ۹(۳): ۲۳-۳۳.

◀ استناد (APA): ایرانی، ی.، پایدار، ج. (۱۴۰۱). شناسایی تعیین کننده‌های فرهنگی-اجتماعی ارتکاب جرم در میان جرم اولی‌ها. *مطالعات فرهنگی پلیس*، ۹(۳)، ۲۳-۳۳.

پيامدهای یک رویداد خاص، مثل جرم اگر تحلیل گردد، مشاهده می شود که این عمل جزئی از یک نظام یا جریان اجتماعی نشأت می گیرد که زندگی افراد دیگر و کل نظام اجتماعی را تهدید می کند. جامعه شناسان از کج روی تقسیمات کلی انجام داده اند. مهم ترین آن ها عبارتند از: الف) انحراف اولیه و ثانویه، ب) انحراف آگاهانه و غیر آگاهانه، ج) انحراف مثبت و منفی و د) انحراف فردی و گروهی.

عوامل مؤثر بر ارتکاب جرم اجتماعی گوناگون و متنوع است. از جمله وضعیت اقتصادی خانواده، تعارضات و کش مکش های خانوادگی، طلاق، سوابق والدین در بزه کاری، معاشرت با افراد ناصالح، شغل و میزان درآمد و محیط زیست نامناسب (بروون^۱، ۲۰۲۲). در همین زمینه، ساختار خانواده، سازمان و انگاره های آن، کلیدی برای شناخت شخصیت و رفتار فرد پرورش یافته تلقی می شود و هرگونه نابه سامانی و بی سازمانی در این نهاد و ساختار آن در توسعه و تکوین شخصیت بزه کار و کج روی دخیل است. هنگامی که اعضای خانواده نقش ها و وظایف خود را به طور مناسب و شایسته ای انجام ندهند، گسیختگی خانوادگی به وجود می آید (مهدی پور و همکاران، ۱۴۰۱). در این هنگام است که نوجوان روابط خود را به خارج از خانواده انتقال می دهد و روابط افراد کج روی با هم فرصتی را برای او به وجود می آورد که گروهی را برای خود پدید آورد و به هر طریقی که خواست آن گروه باشد، زندگی می کند. آرزوها، اهداف و مقاصد آن ها شبیه هم و به نوعی از حمایت گروه برخوردار می شوند و خود را عضو آن گروه می داند؛ چراکه، وابستگی هایی از نوع فکری و اخلاقی، رابطه ای و مادی حکم فرما می شود؛ فرد طبق آن ضوابط رفتار کرده و از سوی دیگر مورد حمایت آن گروه واقع می شود و گروه به عنوان یک منبع دارای انگیزه عمل می کند.

روشن است افرادی که قوانین و هنجارهای جامعه را زیر پا می گذارند، طبق مجازات پیش بینی شده در این قوانین، روانه زندان می گردند. زندان، مکانی است که اشخاص از نظر فیزیکی، محدود و توقیف و معمولاً از آزادی های شخصی محروم می شوند (آبراهام و سكاتو^۲، ۲۰۲۲). آمارهای انتشار یافته نشان می دهد که علی رغم بهبود وضع زندگی و معیشتی و علی رغم ازدیاد مؤسسات رفاهی و خدمات اجتماعی، در اکثر کشورهای جهان، جرائم ارتكابی نوجوانان با سرعت و آهنگ رو به رشدی افزایش می یابد که شایسته توجه است. عده ای از دیاد جرم را از ویژگی های جوامع متمدن دانسته اند و معتقدند که بشر به همان سرعت که به سوی ترقی و پیشرفت و تکامل صنعتی و مادی پیش می رود، از معنویت دور می شود و در نتیجه به تبه کاری و قانون شکنی رو می آورند (احمدی و همکاران، ۱۳۹۵). در اکثر مواقع افرادی که قانون شکنی می کنند و مرتکب بزه کاری و جرم می شوند، از حیث کار، تحصیل، تشکیل خانواده و ... فرصت های جبران ناپذیری را از دست می دهند. وجود چنین سابقه نامطلوبی در زندگی آینده آن ها تأثیر زیادی دارد. این قبیل افراد معمولاً از طرف جامعه، خانواده، دوستان، نهادهای رسمی و غیر رسمی طرد می شوند و امکان بازگشت آن ها به عنوان یک فرد عادی به جامعه با مشکلات عدیده ای مواجه است (آپل^۳، ۲۰۲۲). همچنین، یکی از مسائل پیچیده فعلی که توجه بسیاری از متخصصین را به خود معطوف داشته است، موضوع جرم و ارتکاب جرم مجدد است.

توجه به این واقعیت ضروری است که جرم و جنایت یا به عبارت بهتر، بیماری های اجتماعی، مانند بیماری های جسمی مسری هستند و اگر افراد قبل از ایجاد انگیزه وقوع جرم به فکر اصلاح و از بین بردن علل ارتکاب جرم نیفتند، ممکن است به دیگران نیز سرایت کند و عواقب سنگین و غیر قابل جبرانی در پی داشته باشد.

1- Brown
2- Abraham & Ceccato
3- Apel

نکته قابل تأمل آمار بالای جرم‌اولی‌ها در بین مجرمان است. براساس مطالعات، بالغ‌بر دوسوم جرم‌ها را افراد جرم‌اولی انجام می‌دهند و اگر عوامل آن‌ها بررسی نشود و عوامل تسهیل‌کننده و بازدارنده به‌خوبی شناسایی نگردند، سیاست‌ها در راستای جلوگیری از آن‌ها شکست خورده و نهایتاً زمینه برای ارتکاب به جرم فراهم می‌گردد (لی و همکاران^۱، ۲۰۲۱).

جرم‌اولی‌ها افرادی هستند که برای اولین بار مرتکب جرم شده‌اند و به‌خوبی می‌توانند عوامل وقوع جرم را ذکر کنند و اطلاعات لازم را به پژوهشگران و متخصصین بدهند. همانند پیشگیری، برای جلوگیری از ارتکاب مجدد جرم در بین جرم‌اولی‌ها در جوامع گوناگون بشری در طول تاریخ، قوانین مختلفی برای مقابله و مجازات تصویب و اجرا شده است. هرچند اجرای این قوانین در جلوگیری و کاهش ارتکاب دوباره بی‌تأثیر نبوده است، اما نتوانسته کاهش چشم‌گیری در ارتکاب مجدد به‌وجود بیاورد. بنابراین، امروز ضمن حفظ قوانین مجازات مجرمین و حتی تشدید مجازات‌ها به‌نظر می‌رسد که لازم است مسئولین به امر پیشگیری از جرم در بین جرم‌اولی‌ها و تغییر رویکرد از تنبیه به تشویق اهتمام جدی نشان دهند، زیرا پیشگیری مقدم بر درمان است و هزینه کم‌تری را بر جامعه تحمیل می‌نماید، حتی اگر برای ارتکاب مجدد جرم هم باشد. در جامعه ما به این مهم توجه شایانی شده و از آن‌جا که پلیس، عهده‌دار نظم و امنیت و مقابله با مجرمین، سارقین و هنجارشکنان است، در چارت سازمانی خود، پلیس پیشگیری را تعریف نموده و با تشکیل پلیس پیشگیری این وظیفه را برعهده گرفته است و تلاش دارد تا با قوانین و اعمال سیاست‌ها از میزان جرم و جنایت کاسته شود و زمینه ارتکاب مجدد را نیز در بین مجرمان به حداقل برساند (برای مطالعه بیشتر درمورد پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و جرم رک. عباسی‌اقدم و همکاران، ۱۴۰۰؛ باقری و فلاح، ۱۳۹۹). برای طراحی، اجرا و پایش چنین برنامه‌ها و سیاست‌هایی در گام

نخست، باید تعیین‌کننده‌های اصلی ارتکاب جرم شناسایی گردد تا براساس آن شرایطی فراهم شود تا همه عوامل تسهیل‌کننده جرم حذف و عوامل بازدارنده تقویت شوند. اکنون، در مطالعه حاضر، سعی بر این است که به این پرسش اساسی پژوهش پاسخ داده شود که «چه عوامل جرم‌شناختی در بروز انواع جرم مؤثرند و این‌که افراد جرم-اولی چه درک و تفسیری از جرم خود دارند و همچنین چه مواردی را به‌عنوان تسهیل‌کننده و یا بازدارنده می‌دانند؟»

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش، کیفی است. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه افرادی است که برای نخستین بار مرتکب جرمی شده‌اند و این جرم منجر به محکومیت و زندانی‌شدن آن‌ها در شهر قم در سال ۱۳۹۹ شده است. به‌روش نمونه‌گیری هدفمند و اصل اشباع نظری، ۳۰ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب گردیدند. در ادامه، جهت جمع‌آوری داده‌های موردنیاز از مصاحبه کیفی نیمه‌سازمان‌یافته استفاده شد. به‌منظور اعتمادپذیری داده‌ها در این مطالعه، از معیارهای گوبا و لینکلن^۲، شامل قابلیت اعتبارپذیری، قابلیت اطمینان و قابلیت تصدیق استفاده شده است. در این پژوهش، برای اطمینان از صحت و مقبولیت پژوهش، از بازبینی به‌وسیله مشارکت‌کنندگان در مطالعه استفاده شد. به این صورت که بعد از انجام و پیاده‌کردن مصاحبه، متن دست‌نوشته در اختیار مصاحبه‌شوندگان قرار گرفت تا بررسی کنند که آیا متن مصاحبه، انعکاس تجارب آن‌هاست یا خیر؟ در این مرحله، ممکن است مشارکت‌کننده نظرات خود را تکمیل کند و به این صورت یافته‌های بیشتر به تبیین مفاهیم کمک خواهد کرد. در نهایت، برای تجزیه و تحلیل داده‌های به‌دست آمده، از روش تحلیل مضمونی استفاده شد، به این ترتیب که پژوهشگر مصاحبه‌ها را پس از ضبط بر روی فایل صوتی به نوشتار تبدیل و به خواندن و

یافته‌ها

در جدول ۱، اطلاعات جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان در ابعاد درجه، مدرک تحصیلی، سنوات خدمت، سابقه مدیریت و شغل سازمانی گزارش شده است:

بازخوانی مکرر متن هر یک از مصاحبه‌ها پرداخته و پس از تحلیل داده‌ها و رمزگذاری با هدف فهم و آشکارسازی، داده‌ها به سه دسته ۱. مفاهیم پایه، ۲. مفاهیم سازمان‌دهنده و ۳. مفاهیم فراگیر یا کلی طبقه‌بندی شد.

جدول ۱- مشخصات مردم‌شناختی پاسخ‌گویان

شماره	سن	وضعیت تأهل	تحصیلات	وضعیت اشتغال	منبع درآمد	نوع مالکیت خانه	بعد خانوار
۱	۳۴	مجرد	سیکل	شاغل	شغل آزاد	اجاره‌ای	۴
۲	۲۶	متاهل	سیکل	غیر شاغل	خانواده	پدری	۵
۳	۲۲	متاهل	دوم دبیرستان	شاغل	فروشنده	-	۲
۴	۲۷	مجرد	پنجم ابتدایی	شاغل	شغل	اجاره‌ای	۱
۵	۳۰	متاهل	لیسانس	شاغل	شغل	اجاره‌ای	۲
۶	۲۵	مجرد	سیکل	غیر شاغل	خانواده	اجاره‌ای	۱
۷	۱۹	مجرد	سیکل	غیر شاغل	ندارم	ندارم	-
۸	۳۵	متاهل	فوق لیسانس	شاغل	خودم و خانواده	اجاره‌ای	۵
۹	۲۷	مجرد	ابتدایی	غیر شاغل	ندارم	مستاجر	۲
۱۰	۳۱	مجرد	دیپلم	غیر شاغل	یارانه	-	۱
۱۱	۲۹	مجرد	فوق لیسانس	شاغل	شغل	استیجاری	۶
۱۲	۳۲	متاهل	ابتدایی	شاغل	مسافرکشی	خانه پدری	۸
۱۳	۲۳	مجرد	بی سواد	شاغل	شغل	ملکی	۳
۱۴	۲۵	مجرد	اول راهنمایی	شاغل	جوشکاری	اجاره‌ای	۵
۱۵	۳۳	متاهل	راهنمایی	غیر شاغل	خانواده	ندارم	۵
۱۶	۳۴	متاهل	دیپلم	شاغل	-	اجاره‌ای	۴
۱۷	۲۲	مجرد	زیر دیپلم	شاغل	مواد مخدر	ندارم	۳
۱۸	۳۶	متاهل	دهم	شاغل	فروش مواد	ندارم	۱
۱۹	۱۷	مجرد	سیکل	غیر شاغل	خانواده	اجاره‌ای	۱
۲۰	۲۹	متاهل	دیپلم	شاغل	آزاد	اجاره‌ای	۳
۲۱	۳۲	متاهل	سیکل	شاغل	-	خیر	۲
۲۲	۲۳	مجرد	ابتدایی	شاغل	مغازه‌داری	اجاره‌ای	۱
۲۳	۲۳	مجرد	سیکل	غیر شاغل	خانواده	خانه پدری بزرگ	۷
۲۴	۳۵	متاهل	دیپلم	شاغل	-	رهن	۵
۲۵	۳۶	متاهل	دیپلم	شاغل	آزاد	اجاره‌ای	۴
۲۶	۱۸	مجرد	دیپلم	غیر شاغل	ندارم	مستاجر	۱
۲۷	۲۷	مجرد	سیکل	شاغل	-	سازمانی	۲
۲۸	۴۰	متاهل	دیپلم	شاغل	نقره فروشی	ملک شخصی	۴
۲۹	۳۴	مجرد	دیپلم	شاغل	دزدی	-	۲
۳۰	۲۶	مجرد	دوم دبیرستان	شاغل	خانواده	اجاره‌ای	۱

نتایج نشان داد که تعیین‌کننده‌های ارتکاب جرم در روانی-فردی، خانوادگی، اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی چهار مقوله عمده قرار دارند که عبارتند از: تعیین‌کننده‌های

که هر کدام زیرمقولات و رمزهای مجزایی دارند:

جدول ۲- رمزها و مفاهیم مستخرج از داده‌ها

مقولات	زیرمقولات	رمزها
تعیین‌کننده‌های روانی - فردی	احساس محرومیت	مقایسه خود با اطرافیان، مشکلات روحی، مقایسه زندگی و رفاه خود با دیگران، مناسب نبودن محل زندگی، محروم شدن از ادامه تحصیل
	رضایت پایین از زندگی	محیط و زیاده‌خواهی، کیفیت پایین محل زندگی، نداشتن شرایط مناسب زندگی، احساس بی‌قدرتی
تعیین‌کننده‌های خانوادگی	کنجکاوی	تخلیه انرژی‌های منفی، غرور زیاد، امتحان شرایط خاص، مشاهده عکس‌العمل دیگران
	مصرف مواد	مصرف سیگار، مصرف قلیان، مصرف الکل، مصرف قرص‌های روان‌گردان
	اعتماد به نفس پایین	احساس ناتوانی در حل مشکلات، فقدان توانایی کسب درآمد، مقصدانستن خود، نفهمی و جوانی، بی‌عقلی و بچگی، کم‌روئی، سهل‌انگاری
	ناامیدی	بیمار بودن پدر، افسردگی، بی‌انگیزه بودن نسبت به آینده، نبودن عدالت در جامعه، تاریک بودن آینده، نداشتن امید به زندگی، آرزوی مرگ کردن
تعیین‌کننده‌های اجتماعی و فرهنگی	ازهم گسیختگی خانواده	طلاق والدین، ازدست دادن یکی از والدین، نبودن صمیمیت در خانواده، پایین بودن محبت در درون خانواده، خودنمایی و عرض اندام برای اعضای خانواده، درگیری با والدین، بی‌اعتمادی به اعضای خانواده، بی‌اهمیت بودن خانواده
	سابقه کیفری اعضای خانواده	زندانی بودن پدر، زندانی بودن دوستان، سابقه دار بودن یکی از فامیل
	دوستان ناباب	اعتماد به دوست ناباب، سادگی و اعتماد بیش از حد به اطرافیان، رفت و آمد با جنس مخالف، بی‌احتیاطی در مورد انتخاب رفیق
تعیین‌کننده‌های اقتصادی	طرشدگی	تنهایی به خاطر فوت مادر، رانده شدن از طرف دیگران، برخورد بد جامعه، طرد شدن از طرف خانواده
	ارتباطات	روابط اجتماعی و بینافردی، محیط زندگی جرم‌آلود، رسانه و اینترنت، شبکه‌های اجتماعی
تعیین‌کننده‌های اجتماعی و فرهنگی	عدم پابندی به ارزش‌های دینی	نماز نخواندن، انجام ندادن مناسک دینی، حرام‌ندانستن دزدی، بی‌اهمیت بودن هویت دینی، بی‌ایمانی، طمع زیاد مادی، به دور از معنویت و تقوا بودن
	بی‌اعتمادی اجتماعی	دروغ بزرگان و سیاستمداران، بی‌اعتماد بودن به جامعه، خیانت اطرافیان، رازدار نبودن دیگران، اعتماد زیاد به دیگران، رویکرد مجرم‌گیری پلیس به جای رویکرد پیشگیرانه، بدبینی نسبت به همه
	تحصیلات پایین	فقر فرهنگی، بی‌سوادی، بی‌سوادی والدین، آشنان بودن با قوانین و هنجارهای اجتماعی
تعیین‌کننده‌های اقتصادی	فقر	نداشتن درآمد کافی، نداشتن شرایط زندگی خوب، نداشتن پول برای ادامه تحصیل، بدهکار بودن
	فقدان مهارت درآمدزایی	آشنان بودن با شیوه‌های کسب درآمد، رفاه پایین، نداشتن شرایط مطلوب زندگی، نداشتن ایده کسب و کار
	بیکاری	بیکاری والدین، ورشکستگی والدین، نداشتن شغل
تعیین‌کننده‌های اقتصادی	تورم و گرانی	وضعیت بد اقتصادی، بالا بودن هزینه، عمل والدین، گران بودن مخارج زندگی، قدرت خرید پایین

می‌شود. این موضوع در بین جرم‌اولی‌ها بسیار شایع است و افراد در برخی موارد بدون توجه به عواقب و پیامدهای رفتار انجام‌شده و صرفاً برای کنجکاوای اقدام می‌کنند و پس از انجام آن رفتار احساس پشیمانی دارند که به نظر می‌رسد برنامه‌ریزی برای این دسته از افراد آسان‌تر باشد.

ناامیدی نیز، از دیگر دلایل ارتکاب جرم بود. فردی که هیچ آینده‌ای برای خود متصور نیست و معتقد است زندگی کنونی‌اش نیز همانند زندان است و در دنیایی تاریکی درحال زندگی است و اراده‌ای برای تغییر شرایطش نمی‌یابد، راحت‌تر از دیگران به جرم روی می‌آورد. ناامیدی، به‌ویژه در میان نوجوانان و جوانان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، زیرا این گروه سنی در آغاز راه زندگی قرار دارد و خواهان داشتن زندگی مناسب و آینده‌ای روشن است و وقتی خود را محروم از این شرایط ببیند، به جرم روی می‌آورد.

۲) دومین مقوله عمده، تعیین‌کننده‌های خانوادگی بود که از سه زیرمقوله ازهم گسیختگی خانواده، سابقه کیفری اعضای خانواده و دوستان ناباب تشکیل شده است. ریشه بسیاری از آسیب‌های اجتماعی، ازجمله جرائم جوانان و نوجوانان از طلاق والدین، روابط نامناسب والدین با یک‌دیگر، والدین با فرزندان و نامناسب بودن محیط خانواده و عمل‌کرد اعضای خانواده شناخته شده است. خانواده به‌عنوان اولین محیطی که فرد در آن ارزش‌ها و قوانین را یاد می‌گیرد، نقشی به‌سزا در تربیت و جامعه‌پذیری افراد دارد و اگر محیط خانواده مناسب نباشد، احتمال این‌که افراد مرتکب جرم شوند زیاد است. والدین مجرم با سابقه کیفری و زندانی‌شدن نیز بستری مهم برای الگوگیری فرزندان می‌شود و خواسته یا ناخواسته آنان را وارد حیطه خلاف و جرم می‌کند. علاوه بر این، اختلاف خانوادگی در بیشتر جرم‌اولی‌ها به‌عنوان یکی از عوامل مؤثر وجود داشت و افراد آن، تعلق چنانی به خانواده نداشتند و محیط ناامن خانواده و تعلق پایین به خانواده باعث می‌شود افراد با دوستانی آشنا شوند که زمینه را برای ارتکاب جرم آن‌ها فراهم می‌کند.

در زیر، به تشریح هر یک از تعیین‌کننده‌ها به تفکیک می‌پردازیم:

۱) تعیین‌کننده‌های روانی-فردی نخستین مقوله تعیین‌کننده بود که شامل احساس محرومیت، رضایت پایین از زندگی، کنجکاوای، مصرف مواد، اعتماد به نفس پایین و ناامیدی بود.

احساس محرومیت، به معنای فاصله بین انتظارات و امکان تأمین آن‌ها و همین‌طور احساس کمبود در افراد در اثر مقایسه وضعیت خود با دیگران است. هرچه این فاصله بیشتر باشد، احساس محرومیت نسبی و بی‌عدالتی توزیعی نیز بیشتر می‌شود. بیشتر این افراد به مقایسه شرایط خود و خانواده با هم‌سالان و اطرافیان پرداخته و نوعی احساس بی‌عدالتی در آن‌ها شکل می‌گیرد که آن‌ها را به سوی ارتکاب جرم سوق می‌دهد و به گمان خود، به‌نوعی با این احساس بی‌عدالتی مقابله کرده‌اند. این موضوع با گستردگی شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌ها بیشتر شده است و افراد موقعیت‌های بیشتری را با خود مقایسه می‌کنند.

رضایت پایین از زندگی، به‌عنوان دیگر یافته پژوهش، به ارزیابی ذهنی فرد از کیفیت کلی زندگی خویش و یا برخی از جنبه‌های خاص زندگی‌اش اشاره دارد؛ زیرا، این ارزیابی در مقایسه با دیگران صورت می‌گیرد. رضایت از زندگی، براساس نظریه احساس محرومیت قابل تبیین است، زیرا این نظریه از یک طرف به کمبودهای عاطفی (مثل عدم ارضای نیازهای عاطفی) و از طرف دیگر، به کمبودهای مادی و درنهایت به رابطه پویای بین این دو که در رضایت از زندگی افراد مؤثر است، اشاره دارد. میزان رضایت از زندگی اگر پایین باشد، فرد را به سمت ارتکاب جرم سوق می‌دهد.

کنجکاوای و اعتماد به نفس پایین نیز جزو عوامل روانی-فردی بودند که از متن مصاحبه‌ها استخراج گردیدند. اعتماد به نفس، یکی از عوامل تأثیرگذار بر ارتکاب جرم و به‌ویژه در بین جرم‌اولی‌ها بود. افرادی که از اعتماد به نفس بالایی برخوردار نیستند، با تشویق افراد و دوستان ناباب سریع‌تر مرتکب جرم می‌شوند و قدرت مقابله را ندارند. در این راستا، گاهی کنجکاوای هم باعث کجروی و انحراف

۳) سومین مقوله عمده تعیین کننده جرم در پژوهش حاضر، تعیین کننده‌های اجتماعی و فرهنگی بود. پردشدگی، ارتباطات، عدم پابندی به ارزش‌های دینی، بی‌اعتمادی اجتماعی و تحصیلات پایین، از جمله این تعیین کننده‌ها بودند. پردشدگی، به معنای کنار گذاشته شدن، نادیده گرفته شدن، بی‌اهمیت شدن، فراموش شدن، تنهایی و احساسات منفی و خاکستری است که فرد در طول زندگی آن را تجربه می‌کند و این موضوع زمانی به فرد و جامعه او آسیب می‌رساند که سازمان یافته باشد و فرد جامعه یا افراد دیگر را در این پردشدگی مسئول بداند. همچنین، این پردشدگی اگر بر اساس ویژگی‌های انتسابی صورت بگیرد، احتمال ارتکاب انحراف به وسیله فرد پردشده را بالاتر می‌برد. در میان پاسخ‌گویان، بیشتر افراد این احساس را داشتند و فکر می‌کردند که به واسطه اطرافیان و جامعه نادیده گرفته شده‌اند و دست به یک عمل مجرمانه زده‌اند. روابط بین‌فردی و ارتباط با دیگران به عنوان یکی دیگر از عوامل فردی نقش زیادی در ارتکاب جرم داشت.

لازم به ذکر است که بخشی از این روابط در متن جامعه رخ می‌دهد و حتی می‌توان به عنوان سرمایه اجتماعی و ذیل عوامل اجتماعی نیز به آن اشاره نمود. این روابط اگر با دوستان ناباب برقرار شده باشد، باعث ارتکاب جرم می‌شود و در مقابل، کمبود روابط اجتماعی با افراد سالم و افرادی که آن‌ها را از انجام انحراف اجتماعی منع می‌کردند، یکی دیگر از عوامل مؤثر جرم در بین جرم‌اولی‌ها بود. جنبه دیگر ارتباطات به رسانه و اینترنت مرتبط است. وسایل ارتباط جمعی، یک بخش اساسی و فراگیر از نظام اجتماعی به شمار می‌آیند. رسانه علاوه بر تأثیرات مثبت، می‌تواند با تبلیغ جرم و فساد، هرزگی و خشونت، موجب افزایش جرائم و انحرافات در جامعه گردد. در نگاه جرم‌شناسانه، یکی از تأثیرات منفی رسانه، گسترش بی‌بندوباری در جامعه است که در چند دهه اخیر با گسترش رسانه‌های جهانی و خارج از کنترل دولت‌ها، مانند ماهواره و اینترنت، این معضل در جامعه، مصادیق بیشتری یافته است. دسترسی آسان و سریع به رسانه‌ها یکی از موارد و علل جرم بود، به گونه‌ای

که برخی از افراد آموزش‌های اینترنتی را در اقدام خود مؤثر می‌دانستند.

عدم پابندی به ارزش‌های دینی به عنوان یکی از عوامل محافظ در برابر انحرافات اجتماعی، یکی از عوامل اجتماعی فرهنگی بود که در جامعه مورد بررسی، می‌توان از آن به عنوان عاملی تأثیرگذار در ارتکاب جرم نام برد. افرادی که به ارزش‌های دینی پایبند نبودند و یا میزان پابندی آن‌ها در حد پایین بود، بیشتر تمایل به ارتکاب جرم داشتند و امید چندانی به برقراری عدالت نداشتند. به طور کلی، میزان پابندی به ارزش‌های دینی در بین افراد مجرم، پایین بود. ۴) تعیین کننده‌های اقتصادی، آخرین تعیین کننده جرم بود که زیرمقوله‌های فقر، فقدان مهارت درآمدزایی، بیکاری و تورم و گرانی را شامل می‌شود. فقر و فاصله طبقاتی که در چند سال اخیر رشد افسارگسیخته‌ای در سطح جامعه داشته، رشد جرائم اجتماعی و کج‌روی و انحراف را به دنبال داشته است. فقر، اصلی‌ترین محور ارتکاب جرم است، چراکه بسیاری از بزه‌کاران در مقابل فقر مادی توانایی مقاومت ندارند و دست به ارتکاب جرائم مختلف می‌زنند. مصاحبه‌شوندگان مهم‌ترین عامل ارتکاب جرم و انگیزه خود را فقر مادی اظهار داشتند و در بیشتر موارد، تورم و بیکاری به عنوان بازوهای فقر دلیل ارتکاب جرم بود. علاوه بر این، بیشتر افراد در خانواده‌های با درآمد حداقل زندگی می‌کردند و به دلیل بستر زندگی نامناسبی که داشتند، توانایی کارکردن نداشته و چون توان تأمین نیازهای زندگی‌شان را نداشتند، به جرم روی آورده‌اند. تأمین حداقل نیازها از ضروریات زندگی است و فردی که نتواند مایحتاج اولیه زندگی‌اش را تأمین کند، به خلاف روی می‌آورد.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر، با هدف شناسایی تعیین کننده‌های فرهنگی-اجتماعی ارتکاب جرم در میان جرم‌اولی‌ها انجام شد. بر اساس مطالعات، بیش از دوسوم جرم‌ها را افراد جرم‌اولی (افرادی که برای اولین بار مرتکب جرم شده‌اند) انجام

اجتماعی. به‌هرحال، آنچه مهم است، توجه به این بسترها و تعیین‌کننده‌های وقوع جرم به‌ویژه در میان افراد جرم‌اولی است. افزایش جرائم و هنجارشکنی‌ها در جامعه اگر به‌صورت علمی و عملی مورد بررسی قرار نگیرد، به‌سرعت در سطح جامعه گسترش می‌یابد و اقشار مختلف را درگیر می‌کند و نتیجه آن نیز، افزایش سوء سابقه مجرمانه در میان افراد جامعه است. در این بین، اگر این افراد دارای سابقه جرم قبلی نباشند، آثار و پیامدهای آن باید بیشتر مورد نظر واقع گردد. جرم‌اولی‌ها، افرادی هستند که برای اولین بار به‌خاطر ارتکاب جرمی، دستگیر شده‌اند. این افراد اغلب قربانی افزایش میزان آسیب‌های اجتماعی، همچون طلاق، بیکاری، فقر، اعتیاد، حاشیه‌نشینی، ازهم گسیختگی خانوادگی، بی‌اعتمادی، عدم پابندی به ارزش‌ها و ... هستند که به‌دلیل پایین‌بودن سطح مهارت‌های زندگی و آموزش لازم وارد فضای مجرمانه شده‌اند و ناخواسته در این مسیر گام برداشته‌اند.

با این توصیف، انتظار می‌رود که دولت، مردم، خانواده و رسانه‌ها، با استفاده از فرهنگ‌سازی و آموزش، تلاشی همگانی برای مقابله با این جرائم و جایگزین‌سازی آن با برنامه‌ها و تفریحات سالم و فراهم‌کردن شرایط زندگی نقش‌بی‌بدیل و مناسب داشته باشند. در این راستا، با توجه به این که برخی از مواقع عدم آگاهی فرد نسبت به عملی مجرمانه باعث می‌شود که نسبت به انجام آن اقدام کند، لازم است آگاه‌سازی عمومی در سطح کشور از طریق رسانه‌های جمعی انجام بگیرد، چراکه این اقدام به‌نوعی هشدار نیز محسوب می‌شود و سبب ترس قانون‌گريزان از عواقب اقدام مجرمانه خود خواهد شد. همچنین، با توجه به اهمیت سرمایه اجتماعی و نقش اعتماد در کاهش آسیب‌ها، بهتر است که تلاش‌های عملی در راستای افزایش سرمایه اجتماعی صورت بگیرد. به‌علاوه، با توجه به امکان دوباره جرم از طرف افراد جرم‌اولی به‌خاطر از بین رفتن وجهه اجتماعی و فروریختن قبح جرم، بهتر است سیاست‌ها در راستای پیشگیری از ارتکاب مجدد این افراد به جرم طراحی و اجرا شود، زیرا یکی از پیامدهای زندانی‌کردن

می‌دهند و اگر عوامل وقوع آن‌ها بررسی نشود و عوامل تسهیل‌کننده و بازدارنده به‌خوبی شناسایی نگردند، سیاست‌ها در راستای جلوگیری از آن‌ها شکست خورده و در نهایت زمینه برای ارتکاب جرم در بین آن‌ها با توجه به تجربه قبلی و اطلاعات در مورد نحوه و شرایط ارتکاب فراهم می‌گردد. دامنه مفهوم کج‌روی بسیار گسترده است و فقط به رفتار فردی اشاره نمی‌کند، بلکه به فعالیت گروه‌ها نیز مربوط می‌شود. کج‌روی نوجوانان امروز در سطح وسیعی به‌عنوان یکی از مشکلات و دغدغه‌های کشورهای مختلف تلقی شده و روند رو به رشدی را پشت سر می‌گذارد. هم‌زمان با سیر صعودی در جوامع صنعتی و گسترش نیازهای انسان محرومیت‌های ناشی از عدم برآورده‌شدن خواسته‌های زندگی موجب گسترش شدید برخی کج‌روی‌ها در نوجوانان شده است. دانشمندان جامعه‌شناسی و جرم‌شناسی پیدایش انواع کج‌روی نوجوانان را معلول عواملی نظیر توسعه ناگهانی صنایع و گسترش غیر اصولی شهرها، برخورد ملل و اقوام گوناگون، درهم‌ریختگی و ازهم‌پاشیدگی خانواده‌ها، سست‌شدن پایه‌ها و مبانی مذهبی و اخلاقی و عوامل دیگری می‌دانند. در این میان، توجه خاصی نیز به خانواده دارند که نقش مؤثر در شکل‌گیری شخصیت کودکان و نوجوانان در سنین مختلف ایفا می‌کند و معتقدند برای اصلاح این معضل اجتماعی باید به اصلاح شرایط خانواده‌ها و نوع برخورد آن‌ها توجه بیشتری گردد. مطالعه تجربی کج‌روی نوجوانان در ایران و افرادی که برای بار اول مرتکب جرم می‌شوند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، چراکه جامعه ایران از نظر ساختار جمعیتی، نسبتاً کشور جمعیت جوان است و این دسته افراد انعطاف‌پذیر بوده و بنابراین بسیار سریع‌تر و آسان‌تر از سایر افراد می‌توانند تحت اصلاح و بازپروری قرار گیرند و زمینه ارتکاب دوباره آن‌ها به جرم و کج‌روی فراهم شود.

نتایج پژوهش حاضر نشان داد که ارتکاب جرم در میان افراد، تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل در سطح خرد و کلان اتفاق می‌افتد. انحراف ممکن است از یک کنجکاوی ساده نشأت بگیرد یا از مسأله‌ای کلان نظیر فقر و محیط

تقدیر و تشکر

از همه عزیزانی که ما را در انجام این پژوهش یاری دادند و داورانی که نظرات ارزشمندشان باعث بهبود هرچه بیشتر این مقاله شد، صمیمانه سپاسگزاری می‌کنیم.

منابع

۱. احمدی، سینا. شمس، رحمت‌الله. احمدی، بختیار (۱۳۹۵). تحلیل جامعه‌شناختی رابطه بین سرمایه اجتماعی و جرایم جوانان (مطالعه موردی: زندان مرکزی سنندج). ۷(۴)، ۲۵-۳۶.
۲. باقری، جمشید، فلاح، مهدی. (۱۳۹۹). اثربخشی دوره‌های آموزش عرضی در پیشگیری از جرم (مورد مطالعه کارکنان فرماندهی انتظامی استان همدان. *مطالعات فرهنگی پلیس*، ۷(۱)، ۶۹-۸۷. http://hamedan.jrl.police.ir/article_93989.html
۳. عباسی‌اقدام، حسین، رضایی، افشین، عطاری، حامد. (۱۴۰۰). تحلیل جامعه‌شناختی تأثیر امنیت اجتماعی بر پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی. *مطالعات فرهنگی پلیس*، ۸(۲)، ۳۷-۴۵.
۴. محمدی برزگر، جعفر، حیدرنازاد، علیرضا. (۱۴۰۱). سازوکارهای پیشگیری اجتماعی از جرایم مفاسد اخلاقی در فضای سایبری (مورد مطالعه: فرماندهی انتظامی تهران بزرگ). فصلنامه علمی مطالعات امنیت اجتماعی، ۱۳(۷۰)، ۱-۲۴. <https://www.magiran.com/paper/2460898>
۵. مهدی‌پور، محمد، کندری، امیر، سیفی قره‌یتاق، داود. (۱۴۰۰). عوامل مؤثر بر تکرار جرم و بازگشت به زندان در بین زندانیان سیستان و بلوچستان. فصلنامه علمی پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی، ۱۶(۶۴)، ۵۹-۸۶. dori.net/dor/20.1001.1.17359367.1400.16.4.3.7

مجرمین بدون سابقه اذ دست‌دادن موقعیت اجتماعی در خانواده و جامعه است. در واقع، نقش او به‌عنوان یک عضو در خانواده متزلزل می‌شود. حرمتی که در خانواده از آن برخوردار بوده است، اذ دست می‌دهد و دیگر نمی‌تواند به‌عنوان الگویی برای اعضای دیگر خانواده خود به حساب آید و این وضعیت فرد را به سوی ارتکاب مجدد جرم سوق می‌دهد. با عنایت به این‌که عوامل متعددی در ارتکاب جرم مؤثر هستند، بنابراین برای کاهش جرم در جامعه بهتر است با شناسایی این عوامل، برنامه‌ها و سیاست‌ها برای پیشگیری از جرم در جامعه طراحی و پیاده شوند.

با توجه به اهداف پژوهش، پیشنهادهایی برای سیاست‌گذاری و مداخله برای پیشگیری یا کاهش وقوع مجدد جرم در میان افراد ارائه می‌گردد:

۱) تقویت خانواده از طریق مشاوره و فراهم‌ساختن زمینه‌های آموزش و آگاه‌سازی خانواده‌ها، تقویت ارزش‌های خانواده و تقویت حس هم‌بستگی و تعامل مثبت والدین و فرزندان با یک‌دیگر. در این خصوص، با توجه به پیشرفت تکنولوژی، همایش‌ها و سمینارهایی در سطح استانی و ملی از طریق فضای مجازی برگزار شود.

۲) ایجاد شغل و فراهم‌ساختن موقعیت شغلی و آموزش مهارت‌های کارایی و کارآفرینی و معرفی افراد به مؤسسات و کارخانه‌ها جهت اشتغال.

۳) فرهنگ‌سازی و تقویت هویت جمعی افراد، آشنایی افراد با هنجارها و ارزش‌ها و تقویت فرهنگ تلاش و امید.

۴) تلاش والدین جهت هم‌فکری و مساعدت با فرزندان در راستای انتخاب دوستان و هم‌سالان مناسب در محل زندگی و مدرسه.

۵) استفاده از پتانسیل جامعه‌شناسان و روان‌شناسان برای تولید برنامه‌های آموزشی در خصوص جرم و راه‌های مقابله با آن.

6. Apel, R. (2022). Sanctions, perceptions, and crime. *Annual Review of Criminology*, 5(16), 16-1.
<https://doi.org/10.1146/annurev-criminol-030920-112932>
7. Brown, K. (2022). The color of crime. In *The Color of Crime*, Third Edition. New York University Press.
<https://www.degruyter.com/document/doi/10.18574/nyu/9781479888504/html?lang=en>
8. Lee, J. M. L., Ang, S., & Chan, A. (2021). Fear of crime is associated with loneliness among older adults in Singapore: Gender and ethnic differences. *Health & social care in the community*, 29(5), 1339-1348.
<https://doi.org/10.1111/hsc.13174>

